

УДК 811.111:81-112

**NEW ASPECTS OF THE WORD-FORMATION DYNAMICS RESEARCH
НОВІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІЧНОГО ПРОСТОРУ СЛОВОТВОРУ**

Shchyhlo L.V. / Щигло Л.В.

*c. of philol. s., as. prof./ к. філол.н., доц.
Kyiv National Linguistic University, Kyiv,
V. Vasylkivska 73, 03680**Київський національний лінгвістичний університет, Київ,
вул. Велика Васильківська 73, 03680*

Анотація. Проблематика статті присвячена особливому міждисциплінарному способу філологічних студій – еволюційній лінгвосинергетиці, в рамках якої висвітлюються механізми процесу самоорганізації словотвірної системи мови, виявляються основні системні передумови словотвірної динаміки, окреслюються перспективи подальших розвідок системи словотвору. З позицій еволюційної лінгвістичної синергетики словотвір розглядається як відкрита, динамічна, нелінійна самоорганізаційна макросистема, мікросистеми і компоненти якої взаємодіють і взаємодоповнюють одне одного.

Ключові слова: синергетика, лінгвосинергетика, еволюційна лінгвосинергетика, словотвірна динаміка.

Вступ. Мова, як і всі явища світу, знаходиться у процесі постійної зміни. В особливій мірі це стосується лексики і, відповідно, словотвору як найбільш відкритих і динамічних областей мовної системи. Вивчення загальних і окремих питань словотвору необхідно для того, щоб глибше проникнути в динаміку його процесів, досягнути їх логіку і закономірності.

Вивчення сучасних мовних процесів і явищ, а також реставрація минулих станів потребує інтегративного підходу до дослідження. Інтегративне вивчення передбачає залучення знань з інших наук, зіставлення прикладних і фундаментальних теорій. Як зазначає Е. Ласло, «... найбільш плідний підхід до трансдисциплінарної уніфікації наук може полягати в прийнятті еволюції в якості основного поняття» [8, с. 80 – 89]. А «... методологічною основою може стати синергетика – теорія самоорганізаційних систем. Синергетику цікавлять загальні закономірності еволюції (розвитку в часі) систем будь-якої природи, які вона здатна описувати інтернаціональною мовою» [1].

Мета цієї розвідки полягає в окресленні нових підходів для дослідження динамічного простору словотвору. Для цього необхідно вирішити низку завдань: висвітлити механізми процесу самоорганізації словотвірної системи мови, виявити основні системні передумови словотвірної динаміки, окреслити перспективи подальших розвідок системи словотвору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова як динамічна система перебуває у стані безперервних змін. Зміни з'являються спочатку у вигляді варіантів мовної одиниці, коли співіснує «стара» норма і її видозміна. Таке співвідношення одиниць може тривати певний час. Синхронний зріз мови збагачується новим варіантом нормативної одиниці, оскільки «мовні зміни як процес, можуть бути повністю осмислені тільки при синхронічному розгляді динаміки мови» [9, с. 451].

Синергетика як теорія про системи, що розвиваються і самоорганізуються на основі ентропії і дисипації дозволяє по-новому інтерпретувати еволюцію мови в цілому і її підсистем (в нашому випадку –словотвірної підсистеми), зокрема.

Окреслимо основні системні передумови історичної динаміки словотвору з позицій синергетичної парадигми.

- динаміка словотвору зумовлюється його відкритістю як системи.

Підтримуючи думку С.М. Єнікєєвої зазначимо, що «відкритість словотвірної системи визначається самою природою вербокреації, її трансформаційним призначенням, яке полягає у формуванні лексичних одиниць з конститuentів інших рівнів мовної системи» [5, с. 175].

- динаміка словотвору зумовлюється його нерівноважністю як системи. Словотвір як складна система знаходиться в стані нестійкої рівноваги. «Перебування системи, що розвивається, в стаціонарному стані, коли не відбувається принципово якісних змін в її стані, вимагає протікання певних зовнішніх і внутрішніх взаємодій, що дозволяють системі стійко зберігати внутрішню рівновагу при її нерівноважності з навколишнім середовищем» [3].

- динаміка словотвору може бути зумовлена його дисипативністю як системи. Система на шляху до стабільного стану змушена проявити здатність до адаптації, тобто використовувати максимально нові, відкриті перед нею можливості. Дисипацію називають «чинником природного відбору», «молотком скульптора, яким той відсікає все зайве від брили каменю, створюючи скульптуру» [2]. Як стверджує О. М. Князева, «... дисипативні процеси та розсіювання є, по суті справи, макроскопічними проявами хаосу на мікрорівні» [7]. До того ж хаос виступає як конструктивний чинник, як «сила, що виводить на атрактор, на тенденцію самоструктурування нелінійного середовища»[там само]. Атрактори (по суті, цілі еволюції, візуально можна уявити в образі певних «каналів» («конусів» або «воронок»), які згортають, втягують в себе безліч «траєкторій», зумовлюють хід еволюції системи на ділянках, навіть віддалених від безпосереднього «жерла» таких «воронок» [7].

- динаміка словотвору зумовлюється його самоорганізацією як системи.

Отже, зазначимо, що названі вище параметри характеризують умови самоорганізації і саморозвитку словотвірної системи мови. Нам уявляється, що екстраполяція основних синергетичних ідей для вивчення словотворчих процесів, що відбуваються в системі словотвору німецької мови, уможливує виявлення закономірностей самоорганізації і еволюції цієї макросистеми. Одеська дослідниця Т.І. Домброван, вважає, що принципи синергетики варто екстраполювати на дослідження мовної системи в діахронії, оскільки, «моделювання проходження системою точок біфуркації, виявлення спектра випадковостей і встановлення закономірностей вибору того чи іншого напрямку на кожній стадії еволюційного розвитку – все ще очікує свого дослідження в рамках синергетичної парадигми» [4, с. 166]. Еволюційна лінгвістична синергетика, основною задачею якої є розкриття внутрішніх і зовнішніх законів розвитку мови, пов'язаних з висвітленням у новому ракурсі глибинних процесів у її внутрішній організації, вбачається нами, особливим

методологічним підходом для опису еволюційних процесів, що відбуваються у мові і у її окремих системах (в нашому випадку – словотвірній) [10].

У сучасному мовознавстві досвіду щодо застосування лінгвосинергетичного підходу до дослідження словотвірної системи ще не накопичено, незважаючи це, словотвірний рівень чітко відповідає тим об'єктам, які потрапляють в область дослідження синергетики як теорії самоорганізаційних систем. Опис словотвірної системи німецької мови в діахронному аспекті як сукупності словотвірних гнізд дозволяє простежити її самоорганізацію у процесі еволюції. Словотвірне гніздо, на думку М.Ю. Казак, – це «одна з найскладніших комплексних одиниць словотвірної підсистеми; одна з вищих форм організації та узагальнення похідної лексики; класифікувальна одиниця, найбільш наближається до природних класифікацій; мікросистема, що концентровано відображає усі основні види мовних відношень; двостороння одиниця словотвору, що має формальну і смислову структуру» [6, с. 5]. Звідси можна константувати той факт, що словотвірне гніздо з одного боку, це складна, стійка макроодиниця словотвірної системи, а з іншого – динамічна, здатна до розширення та розвитку, відкрита структура, в якій експлікуються універсальні принципи спонтанної самоорганізації матерії.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Інтегрування ідей, методології та понятійного апарату синергетики в царину лінгвістичних студій виявляється плідним і перспективним, оскільки значно розширює дослідницький простір і збагачує науку про мову новими методами і прийомами аналізу, виявляє нові грані існування системно-структурної організації мови як в синхронії, так і в діахронії, що становить інтерес для подальшого розвитку лінгвістики в рамках еволюційно-синергетичної парадигми наукового пізнання.

Використання принципів синергетичної парадигми для студіювання словотвірної системи мови відкриває нові перспективи опису і систематизації словотворчих процесів, які не знаходили пояснення в умовах застосування традиційної наукової парадигми.

Література

1. Аршинов В., Войцехович В. Синергетическое знание: между сетью и принципами [online]. [цитировано: 2018-03-13]. – Режим доступа: http://www.ihtik.lib.ru/philosarticles_28may2006/
2. Белавин В.А. Режимы с обострением и законы коэволюции сложных систем [online]. [цитировано: 2018-03-12]. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.narod.ru/Belavin.htm>.
3. Гончаренко П. Г. Язык с позиций синергетики. [online]. [цитировано: 2018-03-12]. – Режим доступа : <http://www.giop.ru/REOS/nauka.nsf/0/>
4. Домброван Т.І. Діахронічна лінгвосинергетика: статус, задачі та основний понятійний і термінологічний апарат // Сучасні дослідження з іноземної філології. Зб.наук.праць. – Вип.9. – Ужгород, 2011. – С. 166.
5. Еникеева С.М. Синергетическая организация словообразовательной

системы современного английского языка / С. М. Еникеева // Культура народов Причерноморья. – 2007. – № 110, Т. 1. – С. 175 – 178.

6. Казак М.Ю. Глагольное словообразовательное гнездо в современном русском языке. – Белгород: Изд-во Белгородского гос. ун-та, 2004. – С.5

7. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Основные принципы синергетического мировоззрения (Основания синергетики), гл.5). – [online]. [цитировано: 2018-03-13]. – Режим доступа: <http://spkurdyumov.ru/philosophy/osnovnye-principyu-sinergeticheskogo-mirovozreniya/>

8. Ласло Э. Основания трансдисциплинарной единой теории // Вопросы философии. – 1997. – № 3. – С. 80 – 89.

9. Мартине А. Механизмы фонетических изменений. Проблемы диахронической фонологии. – М. : Владос, 2006. – С. 451.

10. Щигло Л.В. До глибин причинності мовних змін. – [online]. [цитировано: 2018-03-13]. – Режим доступа: <http://ff.unipo.sk/jak/aktualnecislo.html>

Annotation. *The problem of the article is devoted to the special interdisciplinary method of philological studies – evolutionary linguosynergetics, in which the mechanisms of the process of self-organization of the word-formation system of the language are highlighted, the basic systemic preconditions of word-forming dynamics are revealed, prospects of further exploration of the word-formation system are outlined. From the standpoint of evolutionary linguosynergetics word-formation is considered as an open, dynamic, non-linear self-organizing macrosystem, the microsystems and components of which interact and complement each other.*

Key words: *synergetics, linguistic synergetics, evolutionary linguosynergetics, word-formation dynamics.*

References:

1. Arshinov V., Voytsehovich V. (2017). Sinergeticheskoe znanie: mezhdru setyu i printsipami [Synergistic knowledge: between the network and the principles] [online]. [tsitirovano: 2018-03-13]. – Rezhim dostupa: http://www.ihlik.lib.ru/philosarticles_28may2006/

2. Belavin V.A. (2018). Rezhimiyi s obostreniem i zakonyi koevoluyutsii slozhnyih sistem [online]. [tsitirovano: 2018-03-12]. – Rezhim dostupa: <http://spkurdyumov.narod.ru/Belavin.htm>.

3. Goncharenko P. G. (2017). Yazyik s pozitsiy sinergetiki [Language from the position of synergetics] in *Globalnyiy innovatsionno-obrazovatelnyiy portal* [Global Innovation and Education Portal] [online]. [tsitirovano: 2018-03-12]. – Rezhim dostupa: <http://www.giop.ru/REOS/nauka.nsf/0/>

4. Dombrovan T. I. (2011). Diahronichna lingvosinergetika: status, zadachi ta osnovniy ponyatiyniy i terminologichniy aparat [Diachronic linguosynergetics: status, tasks, basic terminology] in *Suchasni doslidzhennya z inozemnoyi filologiyi* [Modern researches in foreign philology], issue. 9, p. 166.

5. Enikeeva S.M. (2007). Sinergeticheskaya organizatsiya slovoobrazovatelnoy sistemyi sovremennogo angliyskogo yazyika [Synergetic organization of the word formation system in Modern English]in *Kultura narodov Prichernomorya* [Culture of the peoples of the Black Sea], № 110, vol. 1, pp. 175 – 178.

6. Kazak M.Yu. (2004). Glagolnoe slovoobrazovatelnoe гнездо v sovremennom rusском yazyike [The verbal word nest in modern in Russian]. – Belgorod: Izd-vo Belgorodskogo gos. un-ta. – p.5

7. Knyazeva E.N., Kurdyumov S.P. (2018). Osnovnyie printsipyi sinergeticheskogo mirovozzreniya (Osnovaniya sinergetiki), gl.5) [Basic principles of synergistic worldview

(Foundations of synergetics, ch.5))[online]. [tsitirovano: 2018-03-13]. – Rezhim dostupa: <http://spkurdyumov.ru/philosophy/osnovnye-principy-sinergeticheskogo-mirovozreniya/>

8. Laslo E. (1997). Osnovaniya transdistsiplinarnoy edinoy teorii [The foundations of a transdisciplinary unified theory]in *Voprosyi filosofii* [Questions of philosophy, № 3, pp. 80 – 89.

9. Martine A. (2006). Mehanizmyi foneticheskikh izmeneniy. Problemyi diahronicheskoy fonologii [Mechanisms of phonetic changes. Problems of diachronic phonology]. - M. : Vlados. - p. 451.

10. Schiglo L.V. (2018). Do glubin prichinnosti movnih zmin [To the depth of language changes] in *Yasyk a Kultura* [Language and Culture] [online]. [tsitirovano: 2018-03-13]. – Rezhim dostupa: Rezhim dostupa: <http://ff.unipo.sk/jak/aktualnecislo.html>